
MORD PÅ LANDET

Regionalitet i tyskspråklig samtidskrim av Elin Nesje Vestli

De siste ti årene har den tyskspråklige kriminallitteraturen økt i omfang og i kvalitet, og mangelen på interesse fra norske forlag er ikke forståelig. Som i Skandinavia, favoriseres politikrimmen med klart samfunnskritisk perspektiv og brede miljøskildringer.

TYSK KRIM? FINS DET?

I enhver tysk bokhandel finner vi stabel på stabel med skandinavisk kriminallitteratur oversatt til tysk blant de største salgssuksessene. Interessen for krim, ikke minst fra Norge, er stor, og begrepet 'Norwegen-Krimi' er velkjent. Det er neppe noen tilfeldighet at Anne Holts *1222* (2007) i tysk oversettelse heter *Der norwegische Gast* ("Den norske gjesten")¹; dette er en tittel forlaget kunne gå ut fra kom til å selge godt.

Interessen for tyskspråklig kriminallitteratur i Norge er derimot nærmest ikke-eksisterende. Verken i bokhandlerhyllene med oversatt krim eller krim på originalspråket finner vi stort – om noe – av tyske, østerrikske eller sveitsiske forfattere. Går vi noen tiår tilbake i tid, var mangelen på interesse for tysk

¹ Alle oversettelser av tyske titler og sitater er gjort av artikkelforfatteren.

krim faktisk forståelig. Men på 90-tallet begynte det å dukke opp lovende forfattere, særlig kvinner: Christine Grän, Ingrid Noll, Sabine Deitmer og Doris Gercke.

Doris Gercke er en av vår tids mest innovative kriminalforfattere. Hun har skrevet en serie på over ti bind om den uortodokse privatetterforskeren Bella Block, en serie som kombinerer en dyptpløyende samfunnskritikk med et bredt kulturhistorisk og feministisk perspektiv. Hennes bøker sprenger tradisjonelle sjangergrenser, og hun løfter krim opp til et høyt nivå. Gercke oppnådde å få to av sine første kriminalromaner oversatt til norsk, men serien ble deretter ikke fulgt opp av norske forlag (noe den derimot ble på svensk side). De siste ti årene har den tyskspråklige kriminallitteraturen

Volker Klüpfel / Michael Kobr

Milchgeld

Kluftingers erster Fall

PIPER

Forfatterduoen Volker Klüpfel og Michael Kobr har plassert en av de mest populære tyske krimheltene etter Derrick, nemlig Kommissar Kluftinger, i Allgäu. *Milchgeld* ("Melkepengen", 2005) er første bok i serien. Utgitt av Piper Verlag.

økt i omfang og i kvalitet, og mangelen på interesse fra norske forlag er ikke lenger forståelig. Som i Skandinavia, favoriseres politikrimmen med klart samfunnskritisk perspektiv og med brede miljøskildringer.

Vi registrerer en forkjærlighet for serier med en gjennomgående hovedperson, men med en langt mer jordnær og realistisk forankring enn det vi finner i f.eks. amerikansk krim, og det legges stor vekt på mellommenneskelige relasjoner. Dette harmonerer godt med det som norske lesere tydeligvis setter pris på når de velger kriminallitteratur. Og det er grunn til å tro at det ville kunne lønne seg for norske forlag på utkikk etter utenlandsk krim å vende blikket mot det tyskspråklige området.

MORD PÅ LANDET

Inntil for få år siden favoriserte forfatterne i hovedsak storbyen som skueplass, enten det var Berlin, Hamburg, Frankfurt eller München, eller det var mer udefinerte storbymiljøer. Fortsatt skrives det mye – og god – storbykrim i Tyskland, f.eks. av Jan Seghers (Frankfurt), Wolfgang Schorlau (Stuttgart og München), Doris Gercke og Christian von Ditfurth (Hamburg og andre steder), Sabine Deitmer (uidentifisert storby i Nord-Tyskland) og Thea Dorn (Berlin). Men parallelt ser vi en økende tendens til at hele det geografiske området tas i bruk. Stadig oftere tar forfatterne leserne med ut av storbyene

og ut i provinsen, til småbyer eller til bygdeområder. På tysk betegnes dette fenomenet som 'Regio-Krimi', på norsk kan vi kalle det 'regionalkrim'. Både bokhandlere og forlag systematiserer deler av sin krimportefølje etter regioner, og folkløriske omslagsbilder støtter opp under det som etter alt å dømme er en klar trend, også hos leserne.

Begrepet regionalkrim brukes ulikt og er omdiskutert, ikke minst blant forfatterne. For noen innebærer uttrykket en sterk regional forankring i form av omfattende og geografisk spesifikke miljø- og landskapsskildringer, men uten at selve forbrytelsen kan sies å være bestemt av akkurat hvilken region den finner sted i. For andre assosieres begrepet med annensorterings-krim som selger i et visst geografisk område, og som bygger på lesernes antatte ønske om å lese om sitt eget hjemsted og kanskje også forsøke å finne paralleller til virkelige hendelser.

Mange av forfatterne som knyttes til begrepet regionalkrim, har derfor et motsetningsfylt forhold til uttrykket. For hvilken forfatter ønsker å bli definert som en regional – eller provinsiell – forfatter? Nettstedet www.krimi-couch.de har tatt begrepet kritisk for seg under tittelen "Bloß kein Regio-Krimi!" ("Bare ikke noen regionalkrim!"²) og viser til at mange av de etablerte for-

² <http://www.krimi-couch.de/krimis/krimis-aus-deutschland.html> (20.4.2010).

fatterne vegrer seg mot at deres bøker skal bli puttet ned i den store og mangfoldige sekken dette sjangerbegrepet er, fordi de nok frykter å få stempelet annenrangs forfatter. Dette ser ikke ut til å bremse verken forlag, bokhandlere eller lesere. For de gir ut, selger, kjøper og leser med stor appetitt.

La oss legge begrepsdiskusjonen til side og heller se nærmere på hva den regionale forankringen innebærer hos noen av de mest populære forfatterne. For samme hva forfatterne mener om dette begrepet, så har de i alle fall tatt hele det tyskspråklige området i bruk: fra Husum i nord til Tirol i sør, fra Eifel i vest til Wien i øst. Den tyske samtidskrimmen med regionalt tilsnitt er kjennetegnet av at vi møter et reelt landskap. Vi blir tatt med til steder som fins i virkeligheten: Allgäu, Eifel, Garmisch, Graz, Heidelberg, Husum, Kiel, Münsterland, Salzburg, Weinheim og Weimar – for å nevne noen. Vi finner landskapsskildringer, miljøbeskrivelser og mennesker som er jordnære, gjenkjennelige og troverdige.

Leserne møter språklig variasjon, de blir kjent med de ulike regionene i det store tyskspråklige området, og de får nærkontakt med kulturelle forskjeller. Forbrytelsene som etterforskes er imidlertid gjennomgående tett knyttet opp til den generelle samfunnsutviklingen. Fellesnevneren er at det ikke lenger fins noen fredelige enklaver, men at dagens samfunn – og

dermed også kriminaliteten – har nådd inn i den dypeste alpedal i sør og ut i marsklandsskapet i nord.

KOMMISAR KLUFTINGER – KLUFTI BLANT VENNER

La oss begynne i sør. På grensa mellom de tyske forbundslandene Bayern og Baden-Württemberg finner vi Allgäu, et område som har ‘alt’: fjell, sjøer, kulturlandskap, slott og borger. En del av Tyskland de fleste forbinder med vakker natur og god mat, ikke med kriminalitet. Men det er nettopp her, midt i ‘oste-spetzlenes’ høyborg (‘Kässpatzen’ er en slags pastarett med ost og sprøstekt løk som ligger godt og tungt i magen), at forfatterduoen Volker Klüpfel og Michael Kobr har plassert en av de mest populære tyske krimheltene etter Derrick, nemlig Kommissar Kluffinger – Kluffti blant venner.

Piper Verlag

Hver ny krim i serien, som så langt omfatter fem bind, havner på toppen av bestselgerlistene, og det har vokst fram en regelrett Klufflinger-kult: nettbutikken Klufftis Kiosk selger Kluffti-effekter, www.kommissar-klufftinger.de byr på oppskrifter på hans yndlingsretter, som hører til den svært rustikke sjangeren (bl.a. de omtalte 'Kässpatzen'), og på et kart over Allgäu kan man følge i Klufftingers fotspor.

Hva er det som gjør at disse bøkene er så populære? Svaret ligger nok først og fremst i hovedpersonen. Kommissar Klufftinger (fornavnet får leserne ikke vite, i alle fall ikke foreløpig, bare at det begynner med A. Det antydes at Kluffti har et noe spesielt fornavn: et vink til Inspector Endeavour Morse) er en ganske vanlig mann: Korpulent, bedagelig anlagt, han foretrekker øl framfor vin, misliker å reise bort men gjør det av og til for å tekkes sin kone Erika, han er trommeslager i det lokale musikkorpset, og yndlingsplaget hans er den gamle sofatreningsskjorten med god plass til magen. Klufftinger er kort sagt menneskelig og sympatisk, nettopp fordi han er langt fra feilfri. Det er litt Klufftinger i de fleste av oss.

Som politietterforsker får Klufftinger imidlertid ansvar for store og komplekse drapssaker. Og som politimann er det ikke noe bedagelig over Klufftinger. Han er arbeidsom, utstyrt med god kombinasjonsevne og intuisjon, jordnærhet og empati. Kluffting-

ers saker har alle en tydelig regional forankring, og Allgäu, som Klufftinger mener er det vakreste sted på jord, tegnes med kjærlig penn av forfatterne. Menneskene som berøres, både ofre og gjerningsmenn, har på en eller annen måte en tilknytning til denne regionen.

Vi møter melkebønder, gamle damer, ansatte på Baumarkt, det lokale musikkorpset, bedriftsledere, landsbylegen, østerrikske politikolleger og innvandrere fra Tadsjikistan. Noen av sakene Klufftinger må løse, spiller på gamle lokale sagn og overtro, og tidvis kan leserne la seg lulle inn i en folkloristisk illusjon. Men denne varer aldri lenge, og leseren blir stadig vekkt minnet på at Allgäu ikke er noen isolert enklave.

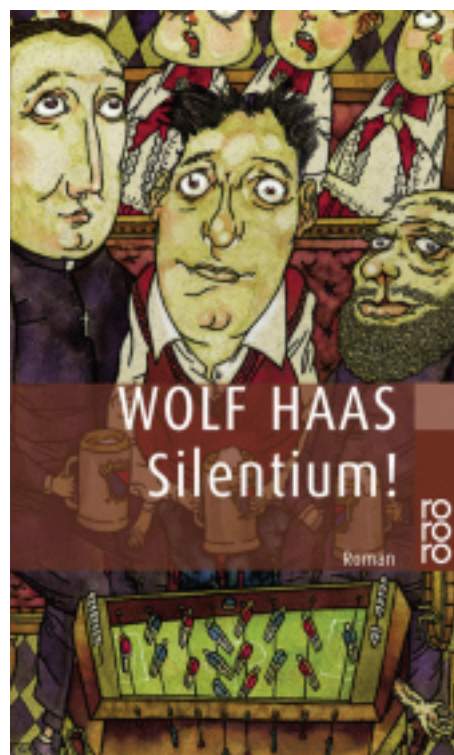
I *Milchgeld* ("Melkepenger", 2005) viser det seg at en mordsak har forgreninger til næringsmiddelindustrien, og Klufftinger (som elsker ost) avslører at profittjag, snarveier og en stor skandale i nettopp osteindustrien ligger bak det han opprinnelig trodde var et mord med bakgrunn i offerets privatliv. I *Seegrund* ("På sjøens bunn", 2006) har plottet røtter tilbake til NS-tida og jakten på nazistenes sagnomsuste gullskatt. Og i *Lailenspiel* ("Amatøroppsettingen", 2008) blir fredelige Allgäu arena for internasjonal terrorisme. En ukjent mann blir funnet død, skutt. Dette er opptakten til en sak som etter hvert kobles til et internasjonalt terrornettverk.

Slik skaper Klüpfel & Kobr et tettvevd teppe med mange farger: Utgangspunktet er lokalt, gjerne knyttet til det vi ser på som det opprinnelige – landskap, landbruk, gamle sagn – og etter hvert som Kluftinger og kollegene hans arbeider med saken, oppstår forgreninger bakover i tid, og den geografiske radiusen utvider seg. Allgäu er ingen uskyldsren plett, selv ikke et vakkert landskap kan holde verden på avstand. Allgäu er en del av verden, på godt og på vondt.

EN VARG VEUM I WIEN

Er det noen Kluftinger ville hatt store problemer med å jobbe sammen med, så er det Wolf Haas' privatetterforsker Simon Brenner. Brenner, med base i Wien men med oppdrag som fører ham på kryss og tvers i alperrepublikken, er en østerriksk slektning av Varg Veum: sliten og slitt, ensom, med en og annen kvinnehistorie, av og til for mye alkohol. Begge er uortodokse og tar gjerne snarveier, men har likevel en grunnleggende tro på sannhet og rettferdighet. Brenner setter liv, lemmer og helse på spill i hver eneste sak.

Som Varg Veum tar han gjerne saken motstrebende på seg, men etter hvert som han jobber seg framover, blir det en besettelse, et oppdrag som han vil gjennomføre, koste hva det koste vil. Og det koster. På slutten av hver eneste sak er Brenner, akkurat som Varg Veum, utslitt, rundjult opptil flere

Silentium! (1999) og *Auferstehung der Toten* (1996) av Wolf Haas. Utgitt av Rowohlt Verlag.

ganger, skitten og medtatt – og må som oftest se langt etter honoraret.

Wolf Haas er en av de mest spesielle krimforfatterne i det tysk-språklige området: utdannet lingvist, med en bakgrunn som reklametekstforfatter og med et uhyre bevisst og lydhørt forhold til språkets finesser, irrganger, klisjeer og dialektale varianter. Haas er en kultforfatter som man enten elsker eller hater. Brenner-serien, som hittil omfatter sju bind (fra 1996 til 2009), er filmatisert med en av Østerrikes mest populære skuespillere, Josef Hader, i hovedrollen. Filmene er makabre og humoristiske, og balanserer i skjæringspunktet mellom satire, splatter og heimstadfilm.

Bøkene og lydbøkene er en dialektal kraftprøve, språklige kunstverk, både å lese og høre. Med sitt uhyre bevisste forhold til språk, klisjeer og intertekst, skriver Haas seg elegant inn i en østerriksk litterær tradisjon. Innholdsmessig tar han opp tabuområder, f.eks. i *Komm, süßer Tod* (“Kom, søte død”, 1998) som omhandler organsalg og korrupsjon i helsevesenet, og i *Silentium!* (1999) som tar opp seksuelt misbruk og fortielse i den katolske kirke. Brenner er, som sin bergenske kollega, en varg i veum.

MORD BLANT VINRANKENE

I sin serie om landsbypolitimannen Simon Polt (som kun har fornavnet til felles med Wolf Haas' Brenner) tar den

østerrikske forfatteren Alfred Komarek leseren med til vinområdene i Weinviertel, et område nord for Wien. Serien om Polt er kanskje den kriminalserien som best ivaretar assosiasjonene vi har til regionallitteratur, for Komarek tar virkelig leseren med ut på landet. Komarek beskriver det gamle kulturlandskapet på en stillferdig måte. Leserne ser for seg vakre vinberg, ettermiddagssol, Donau som slynger seg mellom åser og marker, små landsbyer og vinstuer.

Men når Komarek skildrer vinrankene og de gamle vinkjellerne, er det med en blanding av kjærlighet og vemod. For det han beskriver, er snart en svunnen tid. Dagens krav til effektivitet og profitt er i ferd med å sette en stopper for vinbøndenes tradisjonelle arbeidsmåte. Og det er nettopp denne konflikten som danner bakteppet for de mordsakene som Simon Polt kommer i berøring med. Det vi ser på som en uunngåelig utvikling fører til at en gammel levemåte må endres, og i skjæringspunktet mellom gammelt og nytt oppstår konflikter og vold.

Det er derfor kun en tilsynelatende idyll Komarek tegner opp. I bakgrunnen finnes det bl.a. eiendomspekulanter som vil kjøpe opp de tradisjonelle vinkjellerne og gjøre dem om til fritidsboliger, og en nytelsesmiddelindustri som tar snarveier for å øke produksjonen. Og noen av disse konfliktene får en dødelig utgang. Mordene

som Polt må løse, er tett vevd sammen med tradisjonene og levemåten i denne regionen, men det som egentlig skal være livsgrunnlag og bidra til nytelse, blir et dødelig våpen: En vinbonde blir funnet drept i sin egen vinpresse, en eiendomsspekulant dør av gjæringsgass, en kvinne myrdes med belladonnaurt. Det moderne samfunn innhenter på dødelig måte den tradisjonelle levemåten i Weinviertel.

MENNESKEHANDEL LANGS RHINEN

La oss ta veien nordover igjen, tilbake til Tyskland, mot vest, mot elvene Rhinen og Neckar. Her finner vi den såkalte Bergstraße; et område som går fra Darmstadt til Wiesloch, bl.a. gjennom Heidelberg, og som gir positive assosiasjoner: vakker natur, mildt og solrikt klima, mandeltrær, vindyrking, slott, borger og maleriske ruiner. Dette området har Manfred H. Krämer valgt som kulisse for sin første kriminalroman *Tod im Saukopftunnel* ("Døden i Saukopftunnelen", 2004), en tunnel bygget på 90-tallet like ved byen Weinheim.

Midt under sprengningene i forbindelse med oppføringen av tunnelen, oppdager bygningsarbeiderne plutselig en hodeskalle og tilkaller en arkeolog, i den tro at de har kommet over levninger etter neandertalere. Arkeologen konstaterer at dette er benrester langt yngre enn det hun vanligvis har

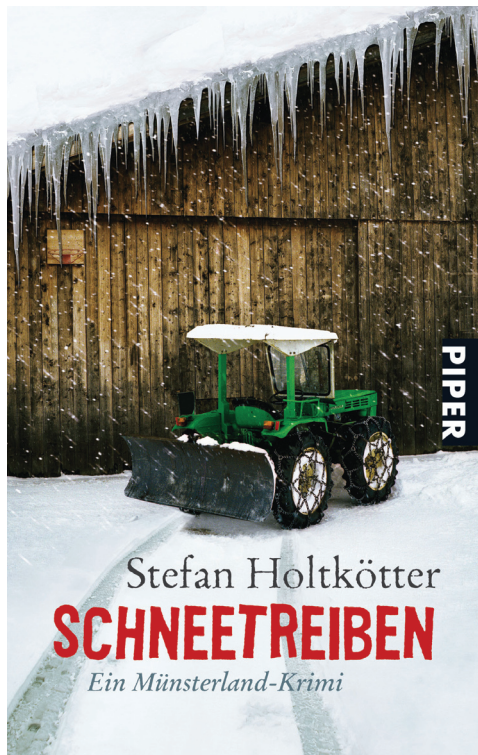
ansvar for, og kobler inn politiet. Det viser seg at det ligger skjeletter av nitten mennesker, både kvinner og menn, barn, voksne og gamle inne i ei gammel sjakt i berget. Undersøkelsene viser at benrestene har ligget der noen tiår, og at de er av nordafrikansk opprinnelse. Når, hvordan og ikke minst hvorfor har disse menneskene kommet fra Afrika til idylliske Weinheim, hvordan har de dødd, og hvem har kastet dem ned i gammel gruvesjakt?

Oppklaringen avdekker menneskehandel fra Marokko til Tyskland på 1970-tallet: en lukrativ affære for bakmennene, en reise med dødelig utgang for de menneskene som ville unnsnippe nød og fattigdom. En sterk kontrast til det romantiske og fredelige landskapet rundt Weinheim og Heidelberg. Og det som løfter kriminalromanen ytterligere, er at Krämer knytter denne historien, som ligger flere tiår tilbake i tid, til dagens menneskehandel og menneskesmugling, til menneskeforakt og til et ubendig pengebegjær som gjør at folk ikke viker tilbake for å tjene penger på andres lidelse.

GUMMISTØVLER, TRAKTORER OG MORD

Beveger vi oss lengre nordover, kommer vi etter hvert til Münster-regionen i delstaten Nordrhein-Westfalen, som Stefan Holtkötter velger som kulisse for serien om Hauptkommissar Hambrock. I seriens første bind, *Schneetrei-*

Piper Verlag

ben (“Snøstorm”, 2008), bruker han en klassisk setting: En snøstorm isolerer et lite bondesamfunn, strømmen går, og det synes umulig å komme verken til eller fra. Isolert og innesnødd. Dette skjer ikke ofte i denne delen av Tyskland, og egentlig kunne det være ganske koselig og spennende – noen dager hvor verden står stille.

Men verden står ikke stille. Midt i den hvite snøen ligger en kvinne, voldtatt og myrdet. Og Hambrock må etterforske en sak med forgreninger bakover i tid, innesnødd sammen med de mistenkte i saken – som har lang tradisjon med å tie. *Das Geheimnis von Vennhues* (“Hemmeligheten i Vennhues”, 2006) tar oss tilbake til samme område. Igjen er det fortidas skygger

som setter hendelsene i gang. For tjueto år siden skjedde det et mord i myrområdene i utkanten av landsbyen. En ung mann ble anklaget for å ha begått ugjerningen, men ble frikjent pga. mangel på bevis. Etter frikjennelsen forsvant han, og det er kun faren, som bor igjen i landsbyen, som vet hvor han har vært. Nå kommer han tilbake til landsbyen for å besøke faren – og for å bevise at han er uskyldig. Følelsene i landsbyen går høyt når han kommer tilbake, få er villige til å glemme hva som skjedde for tjueto år siden. Og når en ny gutt blir funnet død i myra, er det ingen som spør etter beviser. Mange ønsker å ta loven i egne hender. Hauptkommissar Hambrock må ikke bare oppklare ett nytt og ett tjueto år gammelt mord, men han må også håndtere landsbyboernes ønske om selvjustis.

Holtkötters kriminalromaner kunne også utspilt seg andre steder enn i Münster-området, og serien er mindre regionsspesifikk enn f.eks. bøkene til Klüpfel & Kobr, Krämer eller Komarek. Lokalkoloritten er i første rekke knyttet opp til et ruralt landskap med en bondebefolkning som har bodd side om side, på godt og vondt, i flere generasjoner. Man husker godt i dette miljøet, og den som først har falt utenfor, kan se langt etter å bli akseptert igjen. Det er ingen foreldelsesfrist her, verken for mord eller for mistanke.

GOETHEBYEN WEIMAR

Vi tar veien tvers over Tyskland, til delstaten Thüringen hvor vi finner Goethe- og Schillerbyen Weimar. *Goetheruh* (“Goethero”, 2010) er Bernd Kösterings første kriminalroman – og den gir mer smak. I motsetning til de andre kriminalromanene som er omtalt, er hovedpersonen og etterforskeren, Hendrik Wilmut i *Goetheruh* ingen profesjonell etterforsker, men en amatørdetektiv og (naturligvis) professor i tysk litteratur, med spesialfelt Goethe. Handlingen er lagt til 1999, og Weimar er europeisk kulturby.

Midt under forberedelsene til det gigantiske kulturarrangementet begynner verdifulle utstillingsobjekter fra byens Goethe-museer å forsvinne; først noen av Goethes egne tegninger, og så det aller verste: fotskammelen som

Gmeiner Verlag

Piper Verlag

Goethes føtter hvilte mot da han døde. Et sakrilegium. Goethe-skjending. Tyven klarer på mirakuløs måte å komme usett, og uten å utløse alarmen, inn i Weimars museer, og plukker ut de mest verdifulle gjenstandene. Og ikke nok med det: Tyven viser seg også å være en ypperlig kjenner av Goethes tekster. I samarbeid med politiet forsøker Hendrik Wilmut å vinne kappløpet fram mot åpningen av det europeiske kulturåret og redde ikke bare arven etter Goethe, men også menneskeliv.

Köstering kaller sin krim en ‘litteraturkrim’ – en sjelden, men i dette tilfellet svært treffende, sjangerbetegnelse. Likevel er ikke *Goetheruh* kun noe for litterært interesserte eller germanister. Romanen er i høy grad en regionalkrim med Weimar som eneste mulige åsted, og med en handling som er spennende og engasjerende (ikke bare for professorer i tysk litteratur), og som gir leseren et fargerikt og nyansert bilde ikke bare av Weimar, både i fortid og nåtid (fra Goethes tid via DDR til dagens Tyskland), men også av hele regionen.

INGEN SJANGER FOR EN KVINNE?

Det synes i første rekke å være mannlige krimforfattere som velger regionale åsteder for sine bøker og som tar leserne med ut på landet. En av de heller få kvinnelige stemmene innenfor denne sjangeren tilhører Nicola Förg.

Som bl.a. Klüpfel & Kobr har hun valgt sin egen region som skueplass, nemlig Allgäu og Alpene. Det beste hun hittil har skrevet, er alpeserien om Kommissarin Irmis Mangold, som utspiller seg i området rundt Garmisch.

Selv om sakene Irmis Mangold får på bordet har en regional forankring, er bakteppet langt bredere: turistnæringens interesser kontra miljøvern, utbygges hensynsløse profittjag på bekostning av natur og lokalbefolkning. Irmis Mangold er en sympatisk hovedperson i et alpint landskap, uten at serien kan sies å holde på langt nær samme kvalitet som det f.eks. Klüpfel & Kobr, Holtkötter eller Komarek byr sine lesere.

Men selv om det foreløpig er få kvinnelige forfattere som har hoppet på den regionale trenden, er det likevel Nicola Förg som ganske så treffende sammenfatter det vi kan se på som en fellesnevner for regionalkrimmene. På

slutten av *Tod auf der Piste* (“Døden i skisporet”, 2009), når Irmis Mangold forsøker å realitetsorientere sin yngre kvinnelige kollega, som er forferdet og motløs etter at de sammen har løst en brutal drapsgåte, sier Irmis kontant: “Das Leben ist kein Heimatroman” (“Livet er ikke noen heimstadroman”).

Dette kan vi overføre på sjangeren: Regionalkrimmen er ingen heimstaddiktning, den har et større perspektiv. Regionalkrimmen tar riktignok leseren med til noen av de flotteste landskapene det tyskspråklige området har å by på, den gir leseren – som en bonus i tillegg til spenningen – innsikt i språklig, kulturell og gastronomisk variasjon, den lar leseren møte melke- og vinbønder, lokale politikontorer, privatdetektiver i provinsen, skiløpere og museumsdirektører. Men regionalkrimmen viser oss også at ethvert sted er et potensielt åsted.